

Hrvatska vojna krajina u austrijskoj i francuskoj geostrategiji (1789.-1815.) Usporedba

Od studenog 1809. do kolovoza 1813. šest prekosavskih regimenti Hrvatske vojne krajine bilo je u francuskom imperijalnom podaništvu, čineći pokrajinu Vojna Hrvatska (la Croatie militaire) u sastavu Ilirskih pokrajina (les Provinces Illyriennes). O njihovoj sam povijesti 1988. godine objavio dvosveščanu monografiju *Vojna Hrvatska: La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809-1813)*, koja je bila objavljena u Zagrebu 1988. godine. Ovaj je rad nastavak istraživanja iz tog doba, s tim što je u njemu težište na komparativnohistorijskom razmatranju vojnokrajiškog sistema u imperijalnim strukturama moći i vlasti Habsburške Monarhije i Francuskog Carstva koncem 18. i početkom 19. stoljeća. Istraživanje se odnosi i na promjene u samom vojnokrajiškom društvu u jednom i drugom imperijalnom podaništvu.

Članak je nastao kao projektna obveza u Međunarodnom istraživačkom projektu "Vojni čimbenik u državama i društvima Jugoistočne Europe (18.-20. stoljeće)", koji zajednički vode profesorica Catherine Horel (Sorbonne-Paris 1) i pisac ovog članka. Najvećim je dijelom napisan na temelju čitanja u pariškoj Bibliothèque Nationale.

Predgovor

Od studenog 1809. do kolovoza 1813. šest prekosavskih regimenti Hrvatske vojne krajine bilo je u francuskom imperijalnom podaništvu čineći pokrajinu Vojna Hrvatska (la Croatie militaire) u sastavu Ilirskih pokrajina (les Provinces Illyriennes).¹

Ono što nikada nije uspjelo Osmanlijama od kasnoga XV. i početka XVI. stoljeća - osvojiti čitav prostor habsburškoga 'antemurale Christianitatis' s desne obale rijeke Save pa sve do obale Jadranskog mora - uspjelo je bonapartističkoj francuskoj vojsci u jednome razmjerno vrlo kratkom ratu.²

Međutim, za razliku od Osmanlija, koji su krajiške prostore redovito osvajali nakon što bi ostali bez stanovništva ('desertae'), imperijalna je Francuska temeljem odredbi

¹ Od 1980. do 1988. godine, radeći na doktorskoj disertaciji, intenzivno sam istraživao povijest Vojne Hrvatske i Ilirskih pokrajina, radeći u arhivima i knjižnicama u Zagrebu, Zadru i Dubrovniku, potom u Ljubljani te u Beogradu, ali isto tako i u Beču, a najviše u Parizu i Châtilion-sur-Seine. Istraživanja su okončana dvosveščanom knjigom "Vojna Hrvatska: La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809-1813)" (dalje: Roksandić 1988), koja je bila objavljena u Zagrebu 1988. godine. Iako sam na svojim istraživanjima prikupio mnogo više grade nego što sam je mogao upotrijebiti, iako sam u međuvremenu saznao i za dosta nove grade, na kraju, iako sam povremeno pratio i sve brojniju literaturu na nekoliko jezika, postajući vremenom sve svjesniji koliko je istraživačkih pitanja kojima bih se dalje trebao baviti, ovo je prvi put poslije 1988. da se zahtjevnije pokušavam 'vratiti' temama koje su me godinama toliko zaokupljale. Članak je nastao kao projektna obveza i to ponavljajući na temelju čitanja u pariškoj Bibliothèque Nationale u Parizu.

² Vidjeti kartu Vojne Hrvatske (Roksandić 1988, sv. I: 185) i u ovom radu.

schönbrunnskoga mirovnog ugovora od 14. listopada 1809. godine stekla i stanovništvo.³

Za ovaj je rad ponajvažnije da je - unatoč nedoumicama i oklijevanjima, - preuzela i vojnokrajiško ustrojstvo tog prostora, koje je u samim temeljima bilo nespojivo s francuskom postrevolucionarnom ustavnošću. To se ipak dogodilo. **De facto** je vojnokrajiško ustrojstvo integrirano u francusku imperijalnu strukturu odmah po preuzimanju vlasti u studenom 1809. godine, a **de jure** carskim proglašenjem Organičkog dekreta za Ilirske pokrajine 15. travnja 1811. godine.⁴

Postavlja se pitanje kako je to bilo moguće. Iako su Ilirske pokrajine imale svoju upravu, njima se faktički upravljalo iz pariških ministarstava, posebno rata i financija, a pravni je ustroj Vojne Hrvatske bio takav da je iz pariške perspektive moralo biti vrlo teško voditi bilo kakvu konzistentnu politiku. Vojnokrajiški sistem u Habsburškoj Monarhiji u suštini je bio refeudalizacijski fenomen, tako da su i prosvjetiteljski inspirirane habsburške apsolutističke reforme u doba Marije Terezije (1740.-1780.) i Josipa II. (1780.-1790.) iziskivale stalne reforme u Vojnoj krajini. (Rothenberg 1966: 40-78)

Posljednja je velika reforma bila proglašena 1807. godine, dakle, uoči prelaska prekosavskih regimenti u francusko podaništvo.⁵

Riječ je o do tada najvećoj reformi. Njome je po prvi put bilo ujednačeno vojnokrajiško ustrojstvo na čitavu vojnokrajiškom području od Jadranskog mora do Karpata. Temeljna je pretpostavka ustrojstva bila fiziokratska, točnije, kameralistička ambicija da bi agrarna ekonomika vojnokrajiškog prostora mogla biti sposobna izdržavati Vojnu krajinu i istovremeno osiguravati da cijelokupno muško stanovništvo starije od 16 godina, ukoliko bi to situacije uistinu iziskivale, na određen način stalno bude raspoloživo za vojne potrebe Monarhije unutar i preko granica Habsburške Monarhije. Bio je to habsburški apsolutistički projekt bez presedana, a u vrijeme kada je ozakonjen, bio je i paradoksalan jer je već od vremena Josipa II. bila proglašena osobna sloboda kmetskih podložnika. Krajišnici nisu smjeli napuštati svoju zemlju, a, s rijetkim izuzecima, čitav su život ostajali vojni obveznici.

Integrirati takav sistem u francusku imperijalnu strukturu 1809.-1811. godine bilo je moguće prije svega zbog vojnih razloga. Iako su krajišnici stalno ratovali protiv francuskih vojski u ratovima od 1792. godine nadalje, trpeći vrlo velike gubitke, ali nerijetko postižući i uspjehe, mišljenja o njima kao vojnicima-protivnicima na francuskoj strani bila su podijeljena - povremeno vrlo loša, povremeno vrlo dobra, a u nekim slučajevima i laskava. Posljednja je znao izricati čovjek koji je imao možda i ponajvećeg utjecaja na odluku o njihovoj судбини kao francuskih podanika, generalni guverner Ilirskih pokrajina maršal Marmont (Vidi: Marmont 1977).

Izlišno je reći da ni njegov stav nije bio impresionističke naravi, tim manje što je i ranije dobro poznavao nedoumice u vezi s budućnošću vojnokrajiških jedinica na habsburškoj strani, u reformskim intervencijama koje se obično vezuje s imenom nadvojvode Karla. A te nedoumice doista nisu bile male.

U vrijeme kada krajišnici trpe najveće ljudske gubitke, besprimjerne u njihovom dotadašnjem iskustvu u habsburškoj službi, među najvišim vojnim zapovjednicima Habsburške Monarhije i na Bečkom dvoru bilo je dosta rašireno nezadovoljstvo njihovom vojnom moći, obučenošću i umijećima. O njima su i tada još bile vrlo žive legende, kada je bila riječ o njihovim vojničkim vrijednostima i junaštvima sve do sedmogodišnjeg rata.

3 U Vojnoj Hrvatskoj živjelo je u to doba najviše 300.000 stanovnika. Nešto manje od 60% činili su pravoslavni, a nešto više od 40% katolici (velikom većinom rimokatolici, s nešto malo grkokatolika). Vidjeti: Roksandić 1988, sv. I: 16-45.

4 Roksandić 1988, sv. I, gl. IV.

5 Rothenberg 1966: 79-101; Roksandić 1988, sv. I: 110-128.

U opreci spram toga, o potonjima i njihovim vojničkim vrijednostima bilo je vrlo različitih mišljenja, među kojima nisu nedostajala i ona o potrebi ukidanja vojnokrajiškog ustrojstva (Rothenberg 1966: 79-101).

Nije u pitanju bila njihova odanost Habsburgovcima ('treue Gränzer'), nisu u pitanju bila ni brojna njihova junaštva u ratovima koncem XVIII. i početkom XIX. stoljeća. U pravilu se radilo o uvjerenju da oni nisu bili pripremljeni i obučeni ratovati na način na koji bi reformirana habsburška vojska morala biti pripremljena i obučena. Bio je to redovito izraz frustracija koje su habsburški vojni vrh prožimali nakon što su postali svjesni inferiornosti habsburške vojske u odnosu spram francuske i pruske. Naročito je pruski primjer imao mnogostrukе učinke. Taktika linearne borbe postala je habsburškim uzorom, kao i brojni drugi vidovi vojnih reformi Friedricha II. (Rothenberg 1966: 61-67)

Prilagodbe habsburške vojske taktici linearne borbe ostvarivale su se također 'linearno', što znači da im nisu mogle izmaći ni krajiške jedinice, iako su one nastale na sasvim drugim taktičkim pretpostavkama. (Rothenberg 1982: 72-73)

Taktika linearne borbe bila je izvedena iz strategije kojom se rat praktično smatralo 'šahovskom igrom' (Niebuhr) kojoj je cilj bio osvajanje određenog prostora, a ne uništenje neprijatelja (Clausewitz). Bilo je to u biti vrlo tradicionalističko shvaćanje strategije. (Lefebvre 1969: 300)

Budući da su se takva strategija i taktika u Habsburškoj Monarhiji razvijale oponašanjem pruskih iskustava, habsburško je zaostajanje u vojnom pogledu bilo neminovno. Ono je postalo još veće zbog taktičkih inovacija u francuskoj vojsci poslije sedmogodišnjeg rata. Naime, upravo su se u njoj tada počeli razvijati lake pješačke jedinice različitih borbenih namjena, kao što su 'tirailleurs', 'voltigeurs', 'chasseurs' itd. One su bile vrlo pokretljive, učinkovitost im se povećavala s postupnim povećanjem vatrene moći naoružanja, uvišeštručila se snaga njihova borbenog udara. Kada je tako ustrojena vojska dobila i dodat besprimjerni revolucionarni elan nakon 1789. godine, postala je nezadrživa sila u europskim razmjerima. Vojnički genij Napoléona Bonapartea tome je dodatno doprinio (Rothenberg 1980: 22-24, 31-36).

Prednosti krajiških jedinica kao lakih, brzo pokretnih jedinica napuštene su u habsburškoj vojsci u vrijeme kada u europskim razmjerima počinju dobivati svoj novi smisao. Iako su krajišnici bili vojnici u čitavom svom ljudskom vijeku, oni nisu bili profesionalni vojnici i nikada nisu mogli biti obučeni kao regularni vojnici u linijskim regimentama. Održavanje gazdinstava kućnih zadruga u Vojnoj krajini, nerijetko na rubu gladi, ako ne u gladi, onemogućavalo je takvu obuku krajišnika koja je bila nužna da bi se ovladalo svim potrebnim znanjima i vještinama linijskog ratovanja. (Rothenberg 1966: 95)

Istovremeno su krajišnici, neovisno o svojoj volji, sve više zanemarivali svoje tradicionalne ratne vještine, koje su se sastojale ne samo u brzoj pokretljivosti nego i u poduzetnosti, maštovitosti u bitkama. Svoje ranije pobjede često su postizali punim iznenadenjima. Takvim ratnim vještinama prvi je udarac bio zadan ukidanjem narodnih vojnih starješina jer su to bili ljudi koji su najbolje bili baštinili njihovo višestoljetno krajiško iskustvo. Kako je napredovala habsburška militarizacija Vojne krajine, slijedili su i brojni drugi udarci onome po čemu su vojno bili najviše vrijedni. Njemačkim egzercirom i uniformama mijenjala se sama bit onoga što su vojnički bili. Budući da su i bioantropološki slabili zbog velikih gubitaka u sve učestalijim ratovima na raznim ratištima daleko od svojih matičnih prostora, zbog oficijelno forsiranih ženidbi u sve mladoj dobi, zbog nerijetko kronične neishranjenosti, razumljivo je da potkraj XVIII. i početkom XIX. stoljeća krajiška vojska više nije mogla biti ono što je bila samo koje desetljeće ranije.

Ne može se reći da u habsburškoj vojsci nije bilo utjecajnih pojedinaca kojima je sve ovo brzo postalo jasno. Međutim, kada su šire bile uočene posljedice nedovoljno promišljenih reformi među krajišnicima, bilo je isuviše kasno. Vrijednosti koje je ona izvorno baštinila i koje su u samoj krajiškoj sili potiskivane, korištene su na mnogo učinkovitiji način u kulturno vrlo različitim francuskom ambijentu, k tome na bitno višoj vojnotehničkoj razini. Kao što je habsburška vojska bivala inferiorna u evropskim razmjerima, tako su i krajišnici u njoj, takvi kakvi su bili, sve više postajali anakronizam.

Slabljenje prodone moći krajišnika nužno se odrazilo i u pograničnim sukobima s bosanskim krajišnicima. Iako je Osmansko Carstvo beznadno kasnilo s reformama u koje je moralo ući ako je htjelo ostati evromediterska sila, u slučaju bosanskih krajišnika to je značilo da su oni sami uspjeli sačuvati svoje tradicijski stečene vrijednosti, a to ih je činilo borbeno kompetitivnima u sukobima na samoj granici. To se naročito moglo uočiti u habsburško-osmanskom ratu 1788.-1791.

Habsburške dvorske nedoumice u vezi s budućnošću krajiške vojske naročito su se jasno oblikovale u jozefinsko doba:

'In the Austrian army, light infantry missions, scouting and skirmishing, commonly were entrusted to the **Grenzer**, though there were complaints that training them as line infantry had spoiled their national aptitude for these duties. As Fieldmarshal Lacy put it in a memorandum dated 5 December 1782, 'it must be decided once and for all whether the **Grenzer** are to be considered regular troops or a mere militia. If they are considered regulars they must be properly exercised and trained and this will give them very little time to devote to agriculture.' Lacy, of course, conceived military efficiency not in terms of light infantry but in the framework of linear tactics. Nonetheless, training and organisation of the **Grenzer** continued to conform with that of the line and their combat performance declined. After the first campaign against the French Revolution even General Klein, a strong advocate of the Military Border institution, wondered why as late as the Seven Years' War the semi-irregulars of the Border had provided 'a much better light infantry than the present regulated and drilled **Grenzer**.' (Rothenberg 1966: 65-66)

Mogućnost promjena u krajiškoj vojsci ovisila je ponajviše o mogućnosti promjena u habsburškoj vojsci generalno. Međutim, u vrijeme kada su takve promjene bile najpotrebnije, poslije 1789., slomom jozefinizma veoma su bile sužene mogućnosti modernizacije vitalnih institucija moderne države u Habsburškoj Monarhiji, a to znači i vojske. Odlučnije su promjene postale neizbjegljiva poslije katastrofe Monarhije 1805. U njih se fragmentarno i ušlo, prije svega u vojsci, s odlučujućom ulogom nadvojvode Karla. Međutim, sve što se radilo iziskivalo je mnoštvo kompromisa među nerijetko oprečnim interesima. Kako je nedostajalo i vremena i još više novaca za ostvarenje odlučenoga, promjene su nužno bile ograničenog domašaja. Ipak, novačenje je bilo usklađenje s potrebama vremena. Obuka novaka isto je tako bolje bila uređena. Administracija isto tako. Uvođenje **Landwehr-a** 10. lipnja 1806., neovisno o brojnim ograničenjima, unijelo je u habsburšku vojsku jednu potpuno novu dimenziju:

'D'autre part, on s'efforçait d'acclimater les méthodes françaises. Le règlement de 1807 adopta le combat en tirailleurs; en fait, l'infanterie n'y fut pas dressé; ...La cavalerie autrichienne ayant tendance à se disperser ses effectifs, Charles en groupa une partie en corps indépendants. ...'. (Lefebvre 1969: 300)

Slijedilo je usavršavanje i uvođenje niza rodova i službi koje su bile nužne za vođenje modernog rata, a najveću je brigu pričinjalo uvođenje takva načina zapovijedanja koji će biti primjeren novim potrebama.. (Lefebvre 1969: 300)

Stvaranje armijskih korpusa, na primjer, bilo je neostvarljivo bez premještanja brojnih vojnih jedinica širom Monarhije i izgradnje niza novih kasarni. Promjene u sistemu uskladištenja i opskrbe bile su također teško brzo ostvarljive. Promjene u taktici ratovanja bile su nemoguće bez brojnih promjena na zapovjedničkim mjestima svih razina i bez mnoštva novih oficira koje je tek trebalo obrazovati. (Rothenberg 1982: 24)

Ipak je do 1809. godine habsburška vojska bila nesrvnjivo bolje pripremljena za rat nego ranijih godina, unatoč sve težim uvjetima u Monarhiji. Očigledno je Habsburška Monarhija tada još uvijek bila sposobna regenerirati svoju vitalnost.

Obnova borbene moći krajiške vojske u mnogočemu je bila teže izvediva nego u redovnoj vojsci jer je mnogo izravnije bila povezana s oporavkom krajiškog gospodarstva i društva u cijelosti. Nije slučajno novi Osnovni krajiški zakon (**Gränz-Grund-Gesetz**) proglašen baš u to vrijeme. Obnova krajiške vojne sile ovisila je i o bioantropološkom oporavku krajiškog stanovništva poslije izuzetno teških ljudskih gubitaka u ratovima od 1788. do 1791. i nadalje. Tako je 1799. godine 823.850 stanovnika Vojne krajine trebalo dati 56.644 krajišnika za sve vrste vojnih službi. Međutim, godine 1792. za novi rat u njoj uspjelo se dići samo 13.000 ljudi. (Rothenberg 1982: 24).

Novi '**Exercier Reglement für die kaiserlich-königliche Gränz-Infanterie**' objavljen je u Beču 1808. godine. Njime su se krajišnici i oficijelno vratili u luke pješačke jedinice. (Rothenberg 1966: 100).

Iste je godine krajišnicima ukinuta teško održiva dvojna uniforma ('**Hausuniform**' i '**Felduniform**'), a uvedena je mnogo praktičnija jedinstvena '**Dienstuniform**'. (Nikolić 1978: 128).

Dobroga pješačkog naoružanja krajišnicima je i dalje bilo nedostajalo, o drugoj opremi da se ne govori!

Mogućnosti usporedbe

Kada je riječ o razdoblju 1789.-1815. godine, odavno su tradicije revolucionarnog i kontrarevolucionarnog diskursa u historiografiji nametnule misaone konstrukcije binarnog ekskluzivizma. Kada je riječ o francuskim i habsburškim geostrategijskim projektima i praksama u razdoblju 1789.-1815., da ih uvjetno razgraničimo na način koji danas više nema svoga čvrstog opravdanja, bez teškoća možemo uočiti nedosljednosti na objema stranama, ukoliko ih mjerimo mjerilima vremena. S kime sve francusko društvo tog doba nije bilo zaratio ne bi li prije svega europski impostiralo svoj legitimistički sporni identitet? Sila i rat bili su način postojanja revolucionarne i postrevolucionarne Francuske, nerijetko će se i danas ustvrditi u historiografiji. Međutim, nije li tome bilo slično na habsburškoj strani, na strani sile koja je samu sebe prepoznavala prije svega kao jamstvo tradicije i kontinuiteta? Nisu li baš tih godina Habsburgovci dijelili Poljsku s Prusima i Rusima, nisu li s Rusima vodili rat protiv Osmanskog Carstva, nisu li se, na koncu konca, s Francuzima dogovarali o podjeli interesnih zona u Srednjoj Europi i na Apeninskom poluotoku? U svim su tim slučajevima djelatne bile i diplomacije i vojske, kao i brojni drugi državni 'instrumenti' toga doba. Nije bilo dijela Evrope koji bi izmicao geostrategijskim imperativima i u francuskim i u habsburškim optikama, i to sa stajališta vrijednosnih sustava i praksi moderne države, neovisno o njezinu legitimacijskom principu.

Ako je riječ o vojsci s jedne i druge strane, možemo li ih, imajući na umu ovo što je upravo izrečeno, misliti u kategorijama binarnih isključivosti? Uvjeren sam da to nije moguće.

U oba se slučaja radilo o imperijalnim vojskama, i to suočenima s izazovom modernog rata, tj., fenomena, koji je imao brojne svoje univerzalne imperative, uvjetno rečeno, neovisno o unutrašnjem ustrojstvu imperijalnih sila. Drugim riječima, habsburška i francuska vojska tog doba suočavale su se s mnoštvom zajedničkih problema.

O tome što je ‘moderni rat’ postoje različita mišljenja u stručnoj literaturi. Za potrebe ovoga našeg rada bit će funkcionalno sljedeće:

‘A war is **modern** when it has the following characteristics: a strategic war plan that effectively integrates the various theaters of operations; the fullest mobilization of the resources of the state, which includes the raising of conscript armies; and the use of operational campaigns by opposing sides to achieve strategic objectives in the various theaters of operations. Those operational campaigns are characterized by symmetrical conscript armies organized into corps, manoevered in a distributed fashion so that tactical engagements are sequenced and often simultaneous, command is decentralized, yet the commanders have a common understanding of operational methods. Victory is achieved by the cumulative effects of tactical engagements and operational campaigns.’ (Epstein 1994: 6)

Ako se i suglasimo da je ova ‘definicija’ modernog rata isuviše normativna, ostaje moje uvjerenje da su vojske europskih imperijalnih sila u to doba, na suvremenicima prepoznatljivom razmeđu povijesnih epoha, međusobno bilo mnogo prepoznatljivije nego političke ideologije koje su u njima dominirale. Kada je riječ o sličnostima između habsburške i francuske vojske ovog doba, a čemu se inače znatno rjeđe govori, vrijedilo bi sustavno provjeriti nekoliko pretpostavki:

- (1) Između francuske vojske iz razdoblja “ancien régimea” i bonapartističkoga postrevolucionarnog razdoblja, uključujući i revolucionarnu ‘cezuru’, bilo je mnogo više kontinuiteta nego što bi to bilo moguće zaključiti usredotočujući se ponajprije na ideologijsku legitimaciju jedne i druge vojske.
- (2) Habsburška vojska u neprekinutu kontinuitetu i francuska napose u svome bonapartističkom razdoblju, prije i poslije proglašenja Prvog carstva, na prvom su mjestu bile dinastičke vojske. Iako je u prvom slučaju riječ bila o dinastičkoj vojsci habsburškog “ancien régimea”, a u drugom o dinastičkoj vojsci postrevolucionarne Francuske, vladar i vladarska kuća i u habsburškom i u francuskom slučaju bili su temeljni činitelji legitimiranja, stvaranja i održavanja vojne moći na objema stranama.
- (3) Obje dinastije, kao i obje vojske, imale su svoje ‘misije’, koje su, doduše, bile vrlo različito racionalizirane i legitimirane. Ipak, u oba je slučaja bila riječ o ‘misijama’ koje su osiguravale potrebna pokrića za korištenje vojske u održavanju unutrašnjeg poretka i nametanju primjerenog poretka izvan imperijalnih granica. I u tom su smislu razlike između ovih dviju vojska bile mnogo manje nego što se obično piše.
- (4) Održavanje i upotreba obiju vojska iziskivali su novčana ulaganja koja su daleko prelazila granice raspoloživih državnih prihoda. Otuda je za obje - doduše, na vrlo različite načine - rat bio način samoodržanja vojne sile, a osiguravanje novih ljudskih i materijalnih potencijala istovremeno bilo i cilj ratovanja.

U ovom će članku biti nemoguće podrobnije ulaziti u istraživanje bilo kojega od navedenih pitanja. Ona su ovdje formulirana kao hipoteze koje trebaju olakšati suočavanje s pitanjem koje je postavljeno u naslovu članka, tj., s pitanjem o hrvatskim krajišnicima u habsburškoj i bonapartističkoj geostrategiji u to doba. Naime, do razdoblja o kojem je riječ vojnokrajiški su potencijali bili već duže vrijeme, u svakom slučaju u prostoru Vojne

Hrvatske već od 16. stoljeća, važna sastavnica habsburške vojne sile. Doduše, vrhunac svoje važnosti u habsburškoj službi oni su bili dosegli u vrijeme cara i kralja Karla VI.(III.), kada su krajišnici činili ponekad i više od polovine efektivne habsburške vojne sile. Nakon toga njihov će relativni udio sve ubrzanje opadati, tako da će u razdoblju kojim se bavimo činiti najviše od petine do šestine iste te vojne sile.⁶

Kada je riječ o francuskoj vojsci, 12.000 do 18.000 krajišnika u francuskom podaništvu 1809.-1813. godine, doista nije bio velik broj u bilo kojim usporedbama s La Grande Armée, ali je bio vrlo velik za neposredne potrebe u Ilirskim pokrajinama, bilo u odnosu prema Habsburškoj Monarhiji, bilo u odnosu prema Osmanskom Carstvu. Kasnije je dostajao i za potrebe La Grande Armée u Rusiji.⁷

O kvalitativnom je udjelu teže raspravljati, ali ćemo i to pokušati iskazati. Budući da je stalne vojske u habsburškoj službi bilo razmijerno vrlo malo, krajišnici, koji su uvijek morali biti spremni za svoje vojne obvezе, u efektivnom su smislu nerijetko bili mnogo važniji nego što bi to same brojke mogle iskazati. U francuskoj su vojci 1809.-1813. krajišnici bili isuviše kratko, i to tek manjim svojim dijelom, što brojna pitanja ipak čini istraživački opravdanima.

Vojna krajina i vojna administracija: potrebe i ograničenja

Brojne promjene u vojsci i vođenju rata u ranome novom vijeku, a naročito u 18. stoljeću, dobu absolutističkih monarhija - kada posvuda postaje nužno državno usklađivanje unutrašnje i vanjske politike, gospodarskih, finansijskih i vojnih poslova itd. - silno su povećavale potrebu za birokratizacijom vojne uprave. Brojne promjene u načinu vođenja rata birokratizaciju su činile još većom.⁸

Vojnokrajiški sistem u tome nije bio nikakva iznimka. Više je povjesničara pisalo o skoro neprekinutim administrativnim reformama u 18. stoljeću, a naročito u njegovo drugo polovici. Usklađivanje vojnih, gospodarskih i finansijskih poslova u Vojnoj je krajini bilo još teže jer je temeljno načelo habsburške dvorske politike s time u vezi bilo nepromijenjeno, a to je osigurati da Vojna krajina istovremeno izdržava samu sebe i da Habsburškoj Monarhiji osigurava što je moguće više stalno raspoloživih vojnika za vojne potrebe bilo gdje unutar i izvan habsburških posjeda (načelo "slobodni seljak-vojnik"). Bilo je to iznimno teško postići, a nijedno stanje relativne stabilnosti takva sistema nije moglo biti trajnije, tako da većim dijelom 18. stoljeća nisu prestale krajiške bune, a samo važnijih reformi vojnokrajiškog sistema bilo je tridesetak.⁹

Koliko god bilo svakovrsnih teškoća ostvariti naumljene reforme, od sredine XVIII. do sredine XIX. stoljeća nikada se nije odustajalo od njihova administrativnog reguliranja, tako da je u vojnokrajiškim narodnim zahtijevanjima 1848. godine ukidanje vojnokrajiške 'birokratičke sisteme' bilo jedan od glavnih zahtjeva krajišnika. Bio je to vrhunac nezadovoljstva koje nije prestajalo, naročito u razdoblju od jozefinskih reformi. Barun von

6 O tome je nedavno (1997) na temelju dijelom i novih izvora pisao ruski povjesničar Ju. V. Kostjašov, u svome djelu "Serby v Avstrijskoj Monarhii u XVIII veke" (Kalinjingrad, 1997).

7 P. Boppe, 'La Croatie militaire (1809-1813). Les régiments croates à la Grande Armée', Paris-Nancy, 1900.; Roksandić 1988, sv. I: 235-310.

8 Tu je stranu nastanka modernih armija nedavno vrlo poticajno istražio, baš na francuskom primjeru, Howard G. Brown ('War, Revolution, and the Bureaucratic State. Politics and Army Administration in France, 1791-1799', Clarendon Press and Oxford University Press, 1995).

9 Fedor Moačanin, 'Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787, u: D. Pavličević (ur.), 'Vojna krajina. Povijesni pregled - historiografija - rasprave', Zagreb: 1984, 44-56.

Pidoll, osoba koja je u polustoljetnom kontinuitetu ‘inkarnirala’ središnju vojnokrajišku upravu, javno opravdavajući isplativost vojnokrajiškog sistema, napisao je 1845. godine da je državna kasa samo te godine u Vojnoj krajini ostvarila višak od 733.488 forinti, ako se u prihod uračunaju i komorski prihodi ostvareni na području Vojne krajine. Dakle, Vojna krajina ne samo da je osiguravala besplatnu vojsku, ona je osiguravala i čiste prihode za državnu blagajnu! Dakako da je s takvim ‘gospodarenjem’ u dugome trajanju vojnokrajiški prostor sve više je zaostajao za civilnim dijelovima Hrvatske, Slavonije i Ugarske. Nikada to ne bi bilo moguće bez unutarkrajiške represije, u čemu je vojnokrajiška administracija imala odlučujućeg udjela.

Ipak, nužno je ukazati na veliku razliku u funkcioniranju vojne uprave u ovim dvjema vojskama u trenutku kada one ulaze u svoj izravni konflikt 1809., dakle, u situaciji koja nas zanima po svojim posljedicama za Hrvatsku krajinu.

U konfrontaciji s Francuskim Carstvom za Habsburšku je Monarhiju bilo najvažnije osigurati premoć u Italiji, koja je izgubljena 1805. godine. Glavni zapovjednik habsburške vojske, nadvojvoda Karl, nastojeći vojsku istovremeno i modernizirati i učiniti je što samopouzdanim, planirao je talijanske operacije računajući na podršku engleske i ruske mornarice. Cijeli je taj napor bio skoro neosmišljen jer je francuski car glavni svoj napad bio usmjerio duž Podunavlja, ugrožavajući i sam Beč. Bio je to sraz dvaju stratega potpuno različitih imaginacija i, dakako, umijeća. Iako je u austrijskoj pa i drugim historiografijama desetljećima stvaran kult nadvojvode Karla, kao prvog vojskovođe koji je pobijedio Napoleona I., novija istraživanja više ne ostavljaju mjesta nedoumicama.¹⁰

Kada je riječ o umijeću ratovanja, habsburške su manjkavosti poslije nadvojvodinih polovičnih reformi nužno postajale još vidljivijima, iako je nemoguće poreći veću bojnu gotovost vojske nakon djelomično provedenih promjena.¹¹

Koncentracija vlasti i moći u francuskome postrevolucionarnom imperijalnom sistemu bila je nesravnjivo veća nego u habsburškome legitimističkom sistemu, u kome je i franciskanski apsolutizam bio sav u traganjima za konzervativnim ravnotežama, što je bilo odlučujuće čak i u trenutku upravo pogibeljne opasnosti za čitav habsburški imperij. S druge strane, bonapartistička imperijalna sila bila je dovoljno samosvjesna da je kao temeljni

10 “The Austrian army still represented the same old stand doing the same old business of eighteenth-century warfare. (...) The view from Vienna was that in spite of the changes made by the French army in the 1790s, those changes did not give the French a decisive advantage on the battlefield. Some reforms had been attempted to improve the Austrian during the years 1801-1805, but they were minimal and often stillborn. For example, Archduke Charles had been appointed president of the Hofkreisrat (or Aulic Council) with instructions to reform the army. The Aulic Council had been the highest body charged with administrative duties of the armed forces and could advise the Emperor on military matters. It was highly bureaucratic and conservative and should not be confused with a modern war ministry. (...) Charles attempted to create a modern system of governmental administration, including a war and naval ministry, at the expense of the Aulic Council. He also attempted to put in a form of modern conscription, but this was blocked. Soldiers in the Austrian army still consisted primarily of long service professionals. Enlistment was set at ten, twelve, and fourteen years for infantry, cavalry, and artillery and technical branches, respectively. (...) Emperor Francis was also fearful that his brother Charles would gain too much control of the military. And so, believing in “divide and rule,” Francis in 1805 removed the Aulic Council from Charles’ authority, restoring it to its old position of influence.” (Epstein 1994: 22)

11 Ipak, Epstein je vrlo kritičan prema ostvarenome: “Tactically, the Austrian army still remained in eighteenth-century one. There were some reforms in infantry drill in 1804-1805; however, linear formations were still the norm. (...) What was worse was that there was no permanent fixed order for higher tactical formations above regimental level. Higher tactical units were organized into brigades and divisions on a semipermanent basis. Larger formations above the division were designated as army detachments and were organized in an ad hoc manner. (...) All of these units and formations were being hastily thrown together in 1805 as Austria prepared for war. (...) The Austrian divisions and army detachments were not the equivalent of the French divisions and corps in that they lacked the cohesion of the more permanent French formations and missed the experienced staffs that could effectively coordinate the different combat arms. (...)” (Epstein 1994: 24)

uvjet vlastite ratne uspješnosti uključivala vrlo visoku razinu poduzetnosti podređenih vojskovođa. Iako se habsburška vojska u tome ratu nerijetko vrlo srčano borila, pri čemu su i krajšnici često prednjačili, habsburški je poraz bio, uključujući i okupaciju Beča, upravo katastrofalan:

“14 octobre: Traité de Vienne. Le traité est rigoureux. L’Autriche perd tout accès à l’Adriatique et 3 500 000 de ses ressortissants. La Carniole, la Carinthie, la Croatie et tout le littoral dalmate dont la France fera un gouvernement général d’Illyrie sont enlevés à l’Autriche. Salzbourg et le quartier de l’Inn sont attribués à la Bavière. La Galicie autrichienne est partagée entre le grand-duché de Varsovie (Cracovie, Lublin) et la Russie (Tarnopol). L’Autriche doit payer quatre-vingt-cinq millions de contribution de guerre et ses effectifs militaires sont réduits à cent cinquante mille hommes.

Malgré son appel aux Hongrois, Napoléon se comporte en fait, à l’égard des nations de l’Europe, comme son adversaire autrichien ou les autres souverains de l’Europe: il dénie aux peuples le droit proclamé par la Révolution de disposer d’eux-mêmes. Napoléon opère des partages arbitraires et bientôt des arrangements dynastiques et matrimoniaux qui rappellent fort ceux de l’Ancien Régime.” (Bertaud 1992: 140-141)

Ne bih se mogao u potpunosti suglasiti s ovakvom interpretacijom. Ipak je Napoléon I., kao ‘dijete revolucije’, kalkulirao s nacionalnim osjećajima Talijana, Poljaka, Južnih Slavena pa i Mađara itd. Svjesno je poticao njihove aspiracije, s jedne strane zato da bi lakše stabilizirao svoju vlast među njima, a s druge zato da bi što učinkovitije strašio dinaste, kako one koji su gubili podanike, tako i one koji bi mogli biti u nedoumici kako se ponašati prema njemu. Gonnard je to mnogo sugestivnije formulirao:

“Napoléon a eu éprouvé que pour séduire les peuples et les gagner à sa cause, le code civil et l'égalité ne suffisaient pas; les peuples, dénationalisés dans le nouvel empire d'Occident, ont pris, par la conquête même, plus nette conscience d'eux-mêmes, et le mouvement de nationalités, en Espagne, en Allemagne, a renversé Napoléon. Mais les nations ont eu tort, explique l'exilé de Sainte-Hélène; le principe des nationalités n'a pas eu de plus chaud et de plus constant défenseur que lui.

Ce principe, qui dérive de celui de la souveraineté du peuple, donne aux anciens sujets des rois le droit de devenir, de leur volonté libre, **citoyens** de tel corps de nation qu'ils désirent. (...)... ici ou là, par séparation ou par union, c'est le droit de souveraineté du peuple qui agit, et il est partout respectable: “Il y a des désirs de nationalité qu'il faut satisfaire tôt ou tard, et c'est vers ce but qu'on doit tendre!.” (Gonnard 1976: 219-220)

Za hrvatske je krajšnike još katastrofalnije bilo to što su mirovnim pregovorima prepusteni Francuzima. Imajući na umu da od 1792. godine stalno sudjeluju u ratovima protiv Francuske i to u različitim njezinim političkim artikulacijama, još manje ih je mogla činiti spokojnima. Ambivalentno ponašanje habsburških vlasti te je nespokojnosti pojačavalo. S jedne strane, hrvatski su krajšnici bili otpušteni iz habsburške službe, oružje im je bilo oduzeto itd., itd., a s druge strane, na različite su načine otpušteni krajšnici bili poticani da ne prekidaju svoje službe habsburškom dvoru pa i da napuste svoje regimente. Dakako da je za većinu to bilo potpuno nemoguće. Prvo, njihove su obitelji bile na području koje je prelazilo pod francusku vlast. Drugo, Habsburška je Monarhija, u skladu s odredbama mirovnog ugovora, morala silno smanjiti svoju vojsku, a morala je preuzeti i mnoštvo drugih neugodnih obveza, što je sve skupa činilo malo izglednim da će oni koji ostanu u habsburškoj

službi moći računati na bilo što primjerenije njihovu statusu i aspiracijama. Treće, iako je prelazak u francusko podaništvo uključivao mnoštvo nepoznanica, on je bio i, doduše neželjeni, izazov. Francusko se Carstvo doživljavalo prije svega kao carstvo ratnika, što je nužno uključivalo i nadu da bi u njemu moglo biti mjesta i za krajišnike.

Kada su francuske vlasti počele preuzimati prekosavske vojnokrajiške pukovnije 1809. godine, ustanovile su da su one imale svoju regimentsku administraciju i ta je činjenica prije olakšala nego otežala njihovu integraciju u francusku vojsku, unatoč velikim teškoćama koje su francuske vlasti imale da se upoznaju s pojedinostima njihova administrativnog posovanja i da obnove sve potrebne službe. (Roksandić 1988, sv I: 168-234)

Naročito je maršal Marmont brzo shvatio sve prednosti vojnokrajiškog uređenja za francuske imperijalne potrebe. Ustrajno se protiveći svim vrstama otpora integriranju krajišnika u francuski imperijalni sistem, nerijetko reagirajući oprečno i izričitim vladarevim zapovijedima, Marmont je minucioznim računicama dokazivao da bi se u slučaju hrvatskih krajišnika za 1,500.000 franaka moglo dobiti šest regimenti vrhunske kvalitete, a jedna prosječna francuska regimena istovremeno košta oko 2,000.000 franaka. Na kraju je to i bilo presudno. Francuski financijski i vojni interesi bili su se time poklopili i na taj je način i samome Napoléonu I. bilo nesporno odlučiti o uključivanju krajiških jedinica u francusku vojsku, i to s vrlo velikim amicijama, imajući na umu koliko je krajišnika ukupno bilo raspoloživih. (Roksandić 1984: 324)

Nikada krajiške jedinice u habsburškoj službi nisu bile toliko iskorištene i po tako visokoj cijeni (Rusija 1812.), kao što se to bilo dogodilo u francuskom podaništvu 1809.-1813. godine. Drugim riječima, dok su habsburške vlasti, trajno računajući na krajišnike i Vojnu krajinu u njihovim mnogostrukim funkcijama, uvijek nastojali uskladiti vojne i upravno-gospodarske potrebe, u kratkome razdoblju francuske vlasti, kada je možda bilo i više svijesti o važnosti modernizacije administracije i ekonomike, praktično su do ekstrema bile prevladale vojne potrebe u korištenju krajišnika. To je izazvalo destabilizaciju čitava vojnokrajiškog sistema i silno ubrzalo slom francuske vlasti u ljeto 1813. godine. Francusku Vojnu Hrvatsku tada nitko nije bio branio.

Ilirske pokrajine kao provizorij

Ilirske su pokrajine od svog osnutka bile u posebnom državnopravnom položaju u sistemu bonapartističke imperijalne vlasti.¹²

Ilirske su pokrajine bile geopolitički i geostrategijski dugoročnije neodrživa cjelina, slabo naseljene i najvećim dijelom siromašne. Ipak, za razliku od nekadašnjih mletačkih posjeda duž istočne obale Jadranskog mora - koje su nakon 1805. postale dijelom Talijanskog Kraljevstva - svi ti, kao i brojni novostečeni habsburški posjedi 1809. godine, postali su dijelom Ilirskih pokrajina. Njima se upravljalo iz Pariza - znalo se reći, kao i bilo kojim drugim francuskim departementom - ali nijedna među njima nije u pravnom smislu imala ustrojstvo francuskih departementa. (Roksandić 1988, sv I: 244-260)

¹² Owen Connelly je utemeljio korisnu hijerarhiju satelitskih zemalja Napoléona I. Bonapartea u svojoj knjizi 'Napoleon's Satellite Kingdoms: Managing Conquered Peoples' (1990): 'This book deals with the Napoleon's kingdoms of Italy, Naples, Holland, Westphalia, and Spain. These five form a category among states of the Grand Empire in that each was (1) of sufficient size, population, and wealth to be a kingdom, (2) subject to more direct control by emperor than allied kingdoms, like Saxony and Bavaria, and (3) governed by a member of Napoleon's own dynasty.' (Connelly 1990: IX)

Zašto su Ilirske pokrajine bile izdvojene iz sastava Talijanskog Kraljevstva još je uviјek otvoreno istraživačko pitanje. Iako je pisac ovog članka mišljenja, poput više drugih istraživača njihove povijesti, da je Napoléon I. pritom imao na umu ‘protonacionalnu’ situaciju na istočnoj obali Jadranskog mora, moguće je da je careva motivacija bila mnogo više u vezi s njegovim novim dinastičkim ambicijama i, još izravnije, s njegovim razvodom. On sebi nije mogao dozvoliti toliki rizik da svome usvojenom sinu, djetetu žene od koje se razvodio, povjeri vlast na objema obalama Jadranskog mora.¹³

Niti na jednu među njima nije bilo u cjelini protegnuto francusko zakonodavstvo. Najveće su razlike bile u slučaju Vojne Hrvatske, tj., područja šest vojnokrajiških regimenteri, onog područja za koje je maršal Marmont, generalni guverner Ilirskih pokrajina, češće znao reći da više vrijede nego sve druge ilirske pokrajine zajedno. Imajući na umu da je Vojna Hrvatska gospodarski bila siromašnija nego druge pokrajine, njezinu je vrijednost silno povećavao vojni potencijal, koji je k tome izdržavao sama sebe. Ilirske pokrajine ušle su u sastav Francuskog Carstva u trenutku njegovih najvećih trijumfa, ali i u trenutku kada je mnogima u francuskoj postrevolucionarnoj eliti bilo postalo jasno da bi i bliska budućnost Imperija mogla biti vrlo nesigurna. Budućnost društva koje se prepoznavalo upravo u svojoj modernosti, k tome, društvo koje nije moglo zaboraviti prosvjetiteljska ishodišta povijesne avanture u kojoj se našlo, nije moglo previđati silnu militarizaciju francuskog društva, koja je već bila postala cilj samoj sebi:

“L’Empire naît de la guerre et survit par la guerre. ..., la France est sans cesse en conflit avec l’un ou l’autre de ses voisins. (...) L’armée devient de ce fait l’une des composantes essentielles de la société. (...) L’armée est omniprésente dans la société impériale, même si l’Empire n’est pas à proprement parler une dictature militaire. Jusqu’en 1810, la place des soldats dans l’appareil d’État reste faible. (...) Quant à la noblesse d’Empire, elle accueille 59% d’officiers. L’État reconnaît alors sa dette envers l’armée.” (Boudon 2000: 265)

Hrvatskim je krajišnicima morao biti vrlo blizak takav meritokratski sistem. Ako je među njima bilo plemića, bili su to ljudi koji su, uglavnom od marijaterezijanskih vremena, plemstvo stjecali za zasluge u vojnoj službi. Međutim, inicijalni val nobilitacija brojnih narodnih starješina, koje je Marija Terezija morala pridobiti za svoje dalekosežnije ambicije, ubrzo je splasnuo i daljnji su usponi doduše bili mogući, ali i mnogo selektivniji. Oni su to bili tim više što je moć oficira pučkog podrijetla silno oslabila u drugoj polovici 18. stoljeća. Meritokratsko načelo samo po sebi nije dostajalo da bi brojne aspiracije bile zadovoljene. Francuski se car otuda javio i kao netko tko bi mogao ispuniti najljepše snove vojnokrajiških oficira. Doduše, u to vrijeme se u statusu francuskih oficira mnogo toga već bilo promijenilo:

“L’encadrement de ces troupes est pourtant important. Les officiers forment un groupe nombreux, bien qu’hétérogène, auquel Napoléon a toutefois cherché à donner des règles plus précises, notamment en matière des promotions. (...) Le principe de l’élection tombe donc en désuétude, tandis que s’impose, avec l’Empire, le primat de l’ancienneté. (...) Le corps des officiers demeure cependant un corps ouvert puisque les trois quarts d’entre eux sont sortis du rang.”(Boudon 2000: 268)

Unatoč ovim ograničenjima, vojnokrajiška vojska u Habsburškoj Monarhiji nije bila toliko otvorena jer su mogućnosti vertikalne mobilnosti krajišnika bile bitno suženije. K

13 'Summoned to Paris at the end of the year (1809. - nap. D.R.), he (Eugene de Beauharnais - D.R.) expected to be rewarded for his services with the crown of Italy. Instead he found that his mother was to be divorced by the emperor and that Italy would go to the son Napoleon expected by his second marriage' (Connelly 1990: 19)

tome, u njihove su postrojbe često dolazili oficiri s drugih strana, i to nerijetko na nujuvaženja i najunosnija mjesta, a drugo, krajišnici su vrlo teško mogli praviti vojne karijere izvan Vojne krajine.

U bonapartističkoj je vojsci načelo zasluge bilo mnogo jasnije istaknuto i, to je važnije, uvažavano. S francuskog je stajališta to bilo jedno od jamstava stabilnosti militarizacije, koja je uvijek ‘mač s dvije oštice’:

“Ses effectifs vont croissant et l'on estime qu'au total l'armée napoléonienne a vu passer dans ses rangs deux millions six cents mille hommes, parmi lesquels deux millions étaient originaires de l'Empire français, ... Ces troupes ont été pour l'essentiel fournies par la conscription et, dans certains cas, par le volontariat.” (Boudon 2000: 267)

Čitav je Francuski Imperij bio tada svojevrsna Vojna krajina, kako zbog činjenice da je stalno bio u ratu, tako i zbog činjenice da je razina militarizacije u načelu bila vrlo visoka, kao što je i u vojnokrajiškom društvu bila totalna. Bila je to velika razlika u naravi militarizacije francuskog i vojnokrajiškog društva, koja najbolje upozorava na temeljne njihove međusobne razlike:

“Sous l'Empire, le nombre des recrues est fixé annuellement par le Sénat, qui suit naturellement les demandes de Napoléon. (...) A partir de 1808, le gouvernement exempte du service les hommes mariés ou chargés de famille et ceux qui se destinent au sacerdoce.” (Boudon 2000: 266)

Od krajišnika se upravo očekivalo da budu oženjeni ljudi koji će imati prije svega muške nasljednike sposobne ući u vojnokrajišku službu, a u francuskom je društvu dovoljno biti oženjen da se ne bi moralo ulaziti u vojnu službu. Od trenutka kada uđu u vojnu službu, mlađi vojnici u pravilu su učili od starijih. Vojsku su činili ljudi svih naraštaja. Takvu su iskustvenu obuku najvećim dijelom imali i krajišnici, s tim što su njihove svakodnevnice uvijek bile isprožimane svojnim iskustvima, kao što su danomice imali i najraznolikije vojne obvezе:

“Une fois incorporés, les jeunes soldats sont envoyés dans les casernes, disséminées sur le territoire français. Ils y passent quelques semaines ou quelques mois, suivant les besoins du moment, ... De fait, l'armée napoléonienne est un agrégat de générations successives. Les jeunes recrues rejoignent les plus anciens, (...) Les plus anciens favorisent ainsi la formation des plus jeunes, au combat comme dans la vie quotidienne.” (Boudon 2000: 267)

Sastavni je dio toga nauka bio i nauk ‘strategije preživljavanja’ u vojsci i napose na vojnim pohodima. Budući da je mobilnost bila sakrosanktan imperativ bonapartističke vojske, ‘strategije preživaljavanja’ morale su biti i vrlo imaginativne, ali i nemilosrdne:

“La mobilité du soldat est donc une des clefs de la réussite napoléonienne. Elle suppose une relative autonomie dans ses déplacements. (...) Certes, les régiments avancent ensemble, mais les écarts sont toujours possibles: ils favorisent la maraude, le vol, le pillage, surtout lorsque l'intendance fait défaut.” (Boudon 2000: 267-268)

Jedva da može biti ikakve razlike u odnosu prema vojnokrajiškim jedinicama u ovom pogledu! Kada su jedanput ušli u francusku vojsku, krajišnici su se u njoj u štočemu mogli osjećati vrlo ‘domaće’.

Statusna legitimacija i dinastička lojalnost

Za razumijevanje dugotrajnosti i relativne učinkovitosti vojnokrajiškog sistema u Habsburškoj Monarhiji iznimno je važno imati na umu statusnu partikularnost vojnokrajiškog sloja. Od 16. stoljeća nadalje, u mnoštvu pravnih inaćica, krajišnici su uvijek bili ‘vojnici’, oštro lučeći svoj položaj od položaja seljaka (‘*musziVater*), a zemlja ‘očevina’ (*Vaterland*), tako da je izraz ‘*Vaterlandsliebe*’ za njih, i inače vrlo patrijarhalan svijet, bio polifunkcionalan.

S druge strane, krajišnici su postali francuskim podanicima kada im je već moralo biti jasno da Napoléon I. nije ‘jakobinski’ car. Ovaj se u to doba svim silama trudio steći priznanje svoga dinastičkog autoriteta, tako da mu je još jedna pobjeda nad Habsburgovcima osigurala dosta novog prostora za iznuđivanje potrebnim priznanja s tim u vezi. Vrlo brzo se našao u situaciji da će proziti ruku kćerke Franje I. To je hrvatskim krajišnicima silno olakšalo već realizirani prelazak s jedne dinastičke lojalnosti na drugu. Mogli su to učiniti bez osjećaja da habsburšku ‘izdaju’. S druge strane, u to je doba francuski car već vladao na način koji je bio daleko od revolucionarnih obrazaca. Krajišnicima je to bilo relativno dobro poznato već iz razmjerno dobrog pračenja zbivanja u Italiji.¹⁴

Doduše, da bi što više ojačao svoj imperijalni status, smatrao je potrebnim anektirati Rim Francuskoj. Time je još jedanput navukao papinski bijes, ali i nove velike teškoće u

14 Krajišnici nisu morali biti upućeni u fine francuske talijanske politike tog doba da bi shvatili smisao promjena koje su bile toliko očigledne: *‘Liberal government in the Italian Republic progressively came more to resemble enlightened monarchy of the eighteenth century than the constitutional-representative systems propounded, if not always applied, by the various French Revolutionary governments. Napoleon was becoming more authoritarian. In Italy as in France, democracy came to mean “careers open to talent,” not popular participation in government. The Bonapartists who retained influence were those amenable to discipline, either from self-interest, disillusionment with representative processes, or inbred lack of faith in them. The enlightened could not allow rights, law, parliamentary bodies to impede “progress.”’* (Connelly 1990: 25)

odnosima sa svojim katoličkim podanicima i to od Pirenejskog do Balkanskog poluotoka.¹⁵

Mentalne su pretpostavke za integriranje tradicionalističkoga vojnokrajiškog društva u Francusko Carstvo bile bolje nego što je itko mogao povjerovati u jesen 1809. godine. Izvorno je ta integracija bitno bila olakšana učinkom elementarne činjenice da je velika većina prekosavskih krajišnika bila šokirana kada je saznala da će odredbama mirovnog ugovora 1809. godine habsburško podaništvo morati zamijeniti francuskim. Nikada se ne bi smjelo smetnuti s uma da je taj dio Vojne krajine najstariji, da u izvorištima potječe iz druge polovice 15. stoljeća, tj., još iz predhabsburškog doba, da je vojnokrajiška ideologija, sa svim svojim širim implikacijama, ponajviše u tom prostoru nastajala itd. Kako je vrijeme neizvjesnosti gledе budućeg statusa Vojne Hrvatske razmjerno kratko trajalo, sistem autoritarne subordinacije u prostoru tradicionalističkih vojnokrajiških zajednica mogao je isto tako razmjerno brzo iznova početi funkcionirati.

Maršal Marmont je silno ubrzao proces trazicije s jednog lojalizma na drugi time što je, jedva preuzevši ovlasti generalnog guvernera, poduzeo veliku kaznenu ekspediciju protiv osmanskih, bosanskih krajišnika, koji su, uostalom na Marmontov poticaj, napali s leđa hrvatske krajišnike u vrijeme posljednjeg habsburško-francuskog rata 1809. godine, dakle, u vrijeme kada su hrvatski krajišnici bili protivnici i to u vrijeme kada ih je najveći dio bio na ratištima izvan Hrvatske. Kaznena je ekspedicija u Bosnu pod Marmontovim zapovjedništvom bila vrlo surova i među hrvatskim je krajišnicima ojačala uvjerenja da bi vrijeme konačnog obračuna s Osmanskim Carstvom moglo biti i mnogo bliže nego što im se ikada činilo. (Roksandić 1988, sv II: 7-50)

Kada su se na Marmontov prijedlog Napoléon I. u Parizu počeli skupljati izaslanici Ilirske pokrajine, i to u lipnju 1810. godine, među njima su čak četvorica bili krajiški oficiri. Nitko nije očekivao da će najveću carevu pozornost izazvati upravo oni jer nisu bili najugledniji članovi izaslanstva. Napoléon I. je izdvojeno primio krajiške oficire u Fontainebleau, 22. listopada 1810., u “une longue audience”, koja je završila s njihovim silnim ushićenjem. Car je s njima razgovarao kao ‘otac’, dakako, zanimajući se u detalje za beskrajno mnoštvo pojedinosti iz vojnokrajiške zbilje, ali i za njihovu spremnost da u njegovoj službi krenu na razne strane Europe:

‘(...) Il leur a fait entrevoir des récompenses meilleures qu'en Autriche, des titres et des donations; il a prénoté les noms des fils et parens des ces officiers, qui ne sont pas encore officiers, ... Enfin ils ont demandé l'honneur de prendre bientôt part aux glorieuses victoires des armées de S(a) M(ajesté) dans quelque endroit que ce soit et l'ont assuré, que les Croates lui seront aussi fidèles qu'ils l'étaient à l'Autriche.’

(Roksandić 1984: 327)

Doista, u francuskoj su službi krajišnici prvi put u svojoj povijesti prihvatali višemjesečne garnizonske službe, daleko od svojih kuća, što se inače smatralo inkompatibilnim s njihovim statusom vojnika-seljaka, koji moraju imati dovoljno vremena i za obradu svoje zemlje, prvi put u svojoj povijesti oni su ratovali protiv Rusije, što je ne samo za pravoslavne krajišnike, već i za katolike, bilo nešto što iz svog vlastitog uvjerenja ne bi radili. U pohodu na Rusiju imali su i oni užasne gubitke, čak i do 9/10 od ukupnog sastava s kojim su krenuli iz Hrvatske. Međutim, kao vojnici francuske vojske oni su možda prvi put osjetili što znači uvažavanje njihovih vojnih i ljudskih sposobnosti, neovisno o bilo čemu što bi moglo predestinirati

15 ‘During the Austrian campaign of 1809, Napoleon by imperial decree annexed Rome to France, granted the Pope two million francs a year, and declared his palace inviolate. Pius replied with the bull *Quum Memoranda*, excommunicating Napoleon, though without mentioning his name. (...) Resentment over Napoleon's actions swept Catholic Europe and especially affected events in Spain, ...’ (Connelly 1990: 33)

njihov status. Iako je velika većina krajišnika u ljeto 1813. godine smjesta, već na prvo pojavljivanje habsburških snaga preko Save prelazila na habsburšku stranu, fascinacija francuskom službom ostajala je u pamćenju i kasnije, iako nije bilo nimalo preporučljivo o tome pričati poslije 1813. godine u bilo kakvu ‘suspektnu’ kontekstu.

Krajišnici i imperijalne misije

Čitava je vojnokrajiška povijest u Habsburškoj Monarhiji u dvostrukom znaku obrane od Osmanlija i islama, odnosno, potiskivanja Osmanlija i islama iz srednje i jugoistočne Evrope. Habsburška, katoličkoobnoviteljska ideologija ‘**antemurale Christianitatis**’, u ovom slučaju formulirana kao ideologija rekonkviste i spram islama, ali, s različitim naglascima i spram pravoslavlja, trajni je ‘Leitmotiv’ vojnokrajiške povijesti. Međutim, već za tridesetogodišnjeg rata (1618.-1648.), krajišnici su ratovali za potrebe Habsburgovaca širom Evrope, a u XVIII. stoljeću to je već bilo pravilo. Iako su krajišnici u tom stoljeću sudjelovali u tri protuosmanska rata, češće su ginuli u drugim habsburškim ratovima na raznim stranama evropskog kontinenta. U tom je smislu u XVIII. stoljeću temeljni motiv vojnokrajiške ideologije postupno bio pomaknut s ‘**antemurale Christianitatis**’ na dvostranu identifikaciju s Habsburškom Monarhijom, kao ‘**Gesamtstaat**’ i napose s carem kao ‘ocem’/‘Vater’. Otuda i pojam ‘**Vaterlandsliebe**’ kao pojam koji je istovremeno izražavao lojalnost i vladaru i državi. Taj je koncept nesumnjivo bio vrlo učinkovit među krajišnicima jer su njime izravnije mogli legitimirati i svoj vlastiti status kao izravnih carskih podanika. Njegova je temeljna slabost došla do svoga punog izražaja upravo 1809. godine kada su prekosavski krajišnici bili otpušteni iz habsburškog podaništva. Tada je svakom krajišniku moralo postati jasno da u carsko-krajiškom odnosu nije bilo ničega ‘dvostranog’ (uvjetno, kontraktualnog iz perspektive krajišnika) jer bi na mirovnim pregovorima njihovo pitanje drugačije bilo raspravljano. Bilo je to bolno rastrežnjivanje, koje je, s druge strane, bitno olakšalo integraciju krajišnika kao podanika Francuskog Carstva.

U novom podaništvu, dakako, krajiško podaništvo je moralno imati sasvim drugačiji legitimacijski smisao. Nemoguće je bilo od krajišnika očekivati da se identificiraju s bile čime iz postrevolucionarne francuske baštine što bi ih podsjećalo na bilo što protiv čega su se kao habsburški podanici kao ‘**carevci**’ tako ustajno borili dvadesetak godina. Svoje novo podaništvo u tome misijskom smislu oni su i ovaj put legitimirali kao ‘**carevci**’, dakako, u bonapartističkom smislu. Kako se Napoléon I. uopće nije trudio stvarati dojam o nekome posebnom privilegijalnom statusu krajišnika, meritokratsko načelo je dobilo svoju punu težinu u utemeljivanju novog vrijednosnog sustava imperijalne legitimacije. Kao vladar sa svjetskim, imperijalnim ambicijama, Napoléon I. je i krajiškim oficirima, članovima izaslanstva Ilirskeih pokrajina, u carskoj palači u Fontainebleauu, jamčio budućnost zasluznih ‘građana’ (**citoyens**) koju će oni zaslužiti podaničkom lojalnošću, vojničkim vrlinama i hrabrošću i to na isti način i pod istim uvjetima kao i bilo kome drugom tko bi se po istim mjerilima istakao. Ako je pritom postojala neka razlika, ona je postojala u tome što je to vladar obećavao ne samo oficirima osobno nego i čitavoj krajiškoj zajednici u Vojnoj Hrvatskoj. U tome se u krajiškim uobraziljama i mogla nazirati neka nova vrsta kontraktualnosti, ali bez ikakve šanse da se pretvori u ideologiju. U svakom slučaju, razlika između ‘**sujets**’ i ‘**citoyens**’ u imaginariju Francuskog Carstva i nije mogla biti tako oštro raspoznatljiva kao što je to moglo biti u revoluciji. Krajišnicima je to sigurno više odgovaralo.

Stvarajući Ilirske pokrajine, očigledno kalkulirajući i u tom slučaju kao i u toliko drugih s provizorijem, Napoléon I. je nesumnjivo imao na umu njihove različite moguće ‘misije’. U govoru na otvaranju zasjedanja Zakonodavnog tijela u palači Tuileries, 3. prosinca 1809., rekao je s tim u vezi sljedeće:

‘...Les provinces illyriennes portent sur la Save les frontières de mon grand empire. Contigu avec l’empire de Constantinople, je me trouverai en situation naturelle de surveiller les premiers intérêts de mon commerce dans la Méditerranée, l’Adriatique et le Levant. Je protégerai la Porte, si la Porte s’arrache à la funeste influence de l’Angleterre; je saurai la punir, si elle se laisse dominer par des conseils astucieux et perfides...’ (Roksandić 1988, sv I: 169).

Dakle, geopolitički i gospodarski interesi dominirali su u njegovu obraćanju imperijalnoj eliti. U tome su mišljenja povjesničara i danas, u osnovi, podudaraju:

“Dans l’esprit de Napoléon, il s’agit avant tout d’une marche militaire, destinée à protéger la France et l’Italie, face à l’Autriche et, le cas échéant, à l’Empire ottoman. L’Empereur cherche aussi à rallier à sa cause les Slaves du Sud pour leur montrer qu’ils peuvent avoir un autre protecteur que la Russie, d’autant plus que les populations des provinces Illyriennes sont majoritairement catholique” (Boudon 2000: 287-288).

Ipak! Jedan od članova izaslanstva, komandant bataljuna Josif Mamula, u pariškim je raspravama o budućnosti vojnokrajiškog sistema argumentirao da srodnici krajišnici u Bosni, Srbiji i Crnoj Gori iščekuju što će se dogoditi s Vojnom krajinom. Očigledno nije mogao upotrebljavati drugi rječnik, ali je poruka bila potpuno jasna (Roksandić 1983: 156-158).

Drugim riječima, u situaciji kada se u Parizu odlučivalo o budućnosti Vojne Hrvatske, dok je ne samo velik dio Srbije, napose Smederevski pašaluk, u otvorenoj, tada već višegodišnjoj buni protiv Osmanlija, (...) Mamula smatra potrebnim podsjetiti Napoléona I. na izvornu i prvenstvenu zadaću Vojne krajine. Tu vrstu legitimacije car nije prihvatio. Krajišnicima je ostalo da se bore za svoju budućnost kao ‘citoyens’ jednoga ‘jakobinskog’ Carstva protiv kojeg su ratovali čitava svog života. Ostalo im je da traže budućnost tamo gdje je nikada nisu naslućivali ili da se nadaju povratku u habsburško podaništvo, i to sa sviješću da se nikada više u njemu neće osjećati kao što su se osjećali prije 14. listopada 1809. godine i da će ih mnogi, ako se u to podaništvo i vrate, doživljavati kao ‘Francuze’.

KARTA VOJNE HRVATSKE

Literatura

1. Aksan, V. Ottoman war and warfare 1453-1812. in: Black, J. (ed.). *War in the early modern world*. London: UCL Press: 1999, 147-175.
2. Alfoldi, L. (ed.). The Armies of Austria-Hungary and Germany, 1740-1914. In *U.S. Army Military History Research Collection. Special Bibliographic Series*, No. 12, v. 1(1975): 1-277.
3. Austria. *Direktion des Kriegsarchivs. Inventare Österreichischer Archiv*. v. 8, *Inventar des Kriegsarchivs Wien*. 2 vols. Wien: Staatsarchiv, 1953.
4. Bath, B. H. Slicher van. *The Agrarian History of Western Europe, A.D. 500-1850*”, London: Edward Arnold, 1963.
5. Beaumont, R. *Military Elites*, Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1974.
6. Bernath, M. und Schroeder, F. von (eds.). *Biographisches Lexikon zur Geschichte Suedosteuropas*. Band II/G-K, R. Muenchen: Oldenburg Verlag, 1976, 364-365.
7. BERTAUD, J.-P. *La Révolution armée, les soldats citoyens et la Révolution française*. Laffont, 1979.
8. BERTAUD, J.-P. *La vie quotidienne des soldats de la Révolution, 1789-1799*. Hachette, 1985.
9. BERTAUD, J.-P. *La France de Napoléon*, Messidor/Éditions sociales, 1987.
10. Berthaud, J.-P. *The army of the French Revolution. From citizen soldier to instrument of power*. Princeton, 1988.
11. BERTAUD, J.-P. *Histoire du Consulat et de l'Empire. Chronologie commentée 1799-1815*, Paris: Perrin, 1992.
12. Bittner, L. *Das Gesamtinventar des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs*. 5 vols. Wien: Holzhausen, 1936-40.
13. Black, J. (ed.), *War in the early modern world*. London: UCL Press, 1999.
14. Blanning, T.C.W. *The French Revolutionary Wars 1787-1802*. Arnold, 1996.
15. Boehm, E. H. and Fellner, F. (eds.). *Österreichische historische Bibliographie. Austrian Historical Bibliographie*. Santa Barbara, California: Clio Press, 1967+.
16. Boppe, B. *La Croatie militaire (1809-1813). Les régiments croates à la Grande Armée*. Paris-Nancy: 1900.
17. Boudon, J.-O. *Histoire du Consulat et de l'Empire 1799-1815*. Paris: Perrin, 2000.
18. Brauer, K. J. & Wright, W. E. (eds.), *Austria in the age of the French Revolution, 1789-1815*. Minneapolis: University of Minnesota. Center for Austrian Studies, 1990.
19. Bridge, F.R. *The Habsburg Monarchy 1804-1918: Books and Pamphlets Published in the United Kingdom between 1815 & 1967: A Critical Bibliography*. London: University of London, 1967.
20. Brown, H. G. *War, Revolution, and the Bureaucratic State. Politics and Army Administration in France, 1791-1799*. Clarendon Press and Oxford, 1995.
21. Bundy, F. J. *The Administration of the Illyrian Provinces of the French Empire*. New York & London: Garland Publishing, Inc., 1987.
22. Caldwell, R. J. *The Era of Napoleon. A Bibliography of the History of Western Civilization, 1799-1815*. 2 vols. New York & London: Garland Publishing, Inc., 1991.
23. Casanova, A. *Napoléon et la pensée de son temps: une histoire intellectuelle singulière*, Paris: La boutique de l'histoire, 2000.
24. Clausewitz, C. von. *De la guerre. Oeuvre posthume*. Paris: Editions Gerard Lebovici, 1989.

25. Clausewitz, C. von. *Historical and Political Writings*. Princeton & New York: Princeton University Press, 1992.
26. Connelly, O. *Napoleon's Satellite Kingdoms: Managing Conquered Peoples*. Malabar, Florida: Robert E. Krieger Publishing Company, 1990.
27. Emsley, C. *The Longman Companion to Napoleonic Europe*. London & New York: Longman, 1993.
28. Dann, O. & Dinwiddie, J. (eds.). *Nationalism in the Age of the French Revolution*. London & Ronceverte: The Hambledon Press, 1988.
(NB: Kálmán Benda, "Hungary", 129-135; Harro Segeberg, "Germany", 137-156)
29. Downing, B.M. *The military revolution and political change. Origins of democracy and autocracy in early modern Europe*. Princeton: 1992.
30. Elias, N. *The civilizing process*. Oxford: 1994.
31. Elstain, J. *Women and War*. 1987.
32. Epstein, R. M. *Napoleon's Last Victory and the Emergence of Modern War*. University Press of Kansas, 1994.
33. Esdaile, C.J. *The wars of Napoleon*. London: 1995.
34. Fierro, A. *Les Français vus par eux-mêmes. Le Consulat et l'Empire. Anthologie des mémorialistes du Consulat et de l'Empire*. Robert Laffont, 1998.
35. Fierro, A., Palluel-Guillard, A. & Tulard, J. *Histoire et dictionnaire du Consulat et de l'Empire*. Paris: Robert Laffont, 1995.
36. Forrest, A. *Soldiers of the French Revolution*. Durham: 1990.
37. Gonnard, Ph. *Les origines de la légende napoléonienne. L'œuvre historique de Napoléon à Sainte-Hélène*. Geneve: Slatkine - Megariotis Reprints, 1976 (1906).
38. Groote, W. von, (ed.). *Napoleon I. und die Staatenwelt seiner Zeit*. Freiburg im Brisgau: Verlag Rombach Freiburg, 1969.
39. Guilmartin, J. F. Jr. 'Light Troops in Classical Armies: An Overview of Roles, Functions, and Factors Affecting Combat Effectiveness.' u Bradford, B. C. (ed.). *The Military and Conflict between Cultures. Soldiers at the Interface*. Texas A&M University Press, 1997, 17-48.
40. Halpern, J. M. *Bibliography of English Language Sources on Yugoslavia.. 2 ed.* Amherst, Massachusetts: University of Massachusetts Press, 1969.
41. Higginbotham, D. 'The New Military History: Its Practitioners and Their Practices.' u Charters, D. A., Milner, M. and Wilson, J. B. (eds.), *Military History and the Military Profession*, Westport, CT: Praeger, 1992, 131-144
42. Johnson, J. T. *Ideology, reason and the limitation of war. Religious and secular concepts, 1200-1740*. Princeton, 1975.
43. Jourdan, A. *L'empire de Napoléon*, Flammarion / Champs Université, 2000.
44. Kaegi, W. E. 'The Crisis in Military Historiography.' u *Armed Forces and Society* 7, no. 2 (Winter 1981): 299-316.
45. Koselleck, R. Le futur du passé. Contribution a la sémantique des temps historiques, EHESS, 1990 /1979/.
46. Kostjašov, Ju. V. *Serby v Avstrijskoj Monarhii v XVIII veke*, (Kalinjingrad, 1997).
47. Lefebvre, G. *Napoléon*. Paris: 1969.
48. Lesky, E. *Die österreichische Pestfront an der k.k. Militärgrenze*. (1957): 82-106.
49. Lynn, J. (ed.). *The Tools of War: Instruments, Ideas, and Institutions of Warfare, 1445-1871*. (1990).
50. McNeill, W.H. *Europe's Steppe Frontier, 1500-1800*. Chicago: University of Chicago Press, 1964.

51. Moačanin, Fedor. 'Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787' u D. Pavličević (ur.), *Vojna krajina. Povijesni pregled - historiografija – rasprave*. Zagreb: 1984, 44-56.
52. Mosse, G. L. *Fallen Soldiers: Reshaping the Memory of the World Wars*. 1990.
53. *Napoleon I. im Spiegel der Karikatur*. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1998.
54. Nikolić, D. *Odevanje graničara Vojne krajine u XVIII i XIX veku*. Beograd: 1978.
55. Parker, G. 'The Military Revolution, 1550-1650 – A Myth?' u *Journal of Modern History* 47(1976): 195-214.
56. Peball, K. Zum Kriegsbild der österreichischen Armee und seiner geschichtlichen Bedeutung in den Kriegen gegen die Französische Revolution und Napoleon I. in den Jahren von 1792-1815. u *Napoleon I. und das Militärwesen seiner Zeit*. 129-175.
57. Petrović, N. S. *Essai d'une bibliographie française sur les Serbes et les Croates, 1544-1900*. Belgrade: 1900, 314.
58. Porter, B.D. *War and the rise of the state. The military foundations of modern politics*. New York: 1994.
59. Rogers, C. J. (ed.), *The military revolution debate. Readings on the military transformation of the early modern Europe*. Boulder, 1995.
60. Roksandić, D. 'Tri izvora iz francuskih arhiva s početka XIX stoljeća.' u *Miscellanea* 11 (1983) 156-158.
61. Roksandić, R. *Rasprave o ukidanju krajiškog uređenja u Vojnoj Hrvatskoj (1809-1811)*. p.o., Zagreb: 1984.
62. Roksandić, D. *Vojna Hrvatska: La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu, 1809-1813*. Sv. 1-2. Zagreb: 1988.
63. Rothenberg, G. E. and Horward, D. D. 'Austria in the Wars of the Revolutionary Period (1805-1815).' u *Napoleonic Military History: A Bibliography*. New York: Garland Publishing, 1986. (Austria: 303-344)
64. Rothenberg, G.E. *The Military Border in Croatia 1740-1881*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1966.
65. Rothenberg, Gunther E. 'The Habsburg Army in the Napoleonic Wars.' u *Military Affairs* 37, 1973: 1-5.
66. Rothenberg, G. E. *The Art of Warfare in the Age of Napoléon*. Bloomington: 1980.
67. Rothenberg, G. E. *Napoleon's Great Adversaries. The archduke Charles and the Austrian Army, 1792-1814*. London: 1982.
68. Norman, S. E. Illyria and Dalmatia. In *Napoleonic Military History: A Bibliography* (item 5172), 621-634.
69. Showalter, D. Gunpowder and Regional Military Systems. In: James C. Bradford, J. C. (ed.), *The Military and Conflict between Cultures. Soldiers at the Interface*. Texas A&M University Press, 1997, 49-88.
70. Tallet, F. *War and society in early modern Europe 1495-1715*. London: 1992.
71. Thompson, J.E. *Mercenaries, pirates and sovereigns. State-building and extraterritorial violence in early modern Europe*. Princeton: 1994.
72. Tilly, C. *Coercion, capital and European states AD 990-1992*. Oxford: 1992.
73. *Die Verteidigung der Blockhäuser Malborghet und Predil im Jahre 1809: Zwei Ruhmblätter Österreichischer Kriegsgeschichte*. Wien: Seidel, 1901.
74. Wilson, P. H. 'The German "soldier trade" of the seventeenth and eighteenth centuries: A reassessment' u *International History Review*, 18, 1996, 757-92.
75. Woinovich, E. von & Veltze, A. (eds.).1813-1815.Österreich in den Befreiungskriegen. 10 vols. Wien: Seidel, 1911-14.
76. Zimmermann, J. *Militärverwaltung und Heeresaufbringung in Österreich bis 1806*. München: 1983.

Summary

Croatian Military Border in Austrian and French Geostrategy (1789-1815)

A Comparison

Six Transsavian regiments of the Croatian Military Border belonged to French Empire from November 1809 to August 1813, constituting a province la Croatie militaire of les Provinces Illyriennes. I already published in Zagreb, 1988, a two-volume-monograph on their history under the title *Vojna Hrvatska: La Croatie militaire. Krajško društvo u Francuskom Carstvu (1809-1813)*. This article is directly related to the aforementioned research. What makes the difference is a strong emphasis on comparative historical evaluation of the functioning of the same Croatian military border society and system within two distinctive imperial structures of power and government at the turn of the 18th/19th centuries. Both approaches are taken into consideration, from “above” and from “below”.

This article has been written down as a project contribution to the International research project “Le fait militaire dans les états et les sociétés du Sud-est européen (XVII-XX siècles)”, directed by Professor Catherine Horel (Sorbonne-Paris 1) and the author of the article. It was mostly written down during my research work in the Bibliothèque Nationale in Paris.

ZBORNIK

IVANA MIMICE

u povodu 70. rođendana

Uredili:

dr. ŽIVKO BJELANOVIĆ

dr. ŠIME PILIĆ

BIBLIOTEKA
ŠKOLSKOG VJESNIKA
1

Uredništvo

dr. BRUNO BRAVETTI, dr. MARINA MARASOVIĆ - ALUJEVIĆ,
dr. IVAN MARŠIĆ, dr. MILAN MATIJEVIĆ, dr. JOSIP MILAT, dr.
MIRJANA NAZOR, dr. AMAND PAPOTNIK, dr. ŠIME PILIĆ

Urednik Biblioteke

dr. ŠIME PILIĆ

ZBORNIK UREDILI

dr. ŽIVKO BJELANOVIĆ
dr. ŠIME PILIĆ

UDK 821.163.42-4
930.85(497.5)

ISBN 953-99200-0-0

CIP- Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK

ZBORNIK Ivana Mimice: u povodu 70. rođendana/Uredili Živko Bjelanović i Šime Pilić. Visoka učiteljska škola, Split: Biblioteka Školskog vjesnika, 2003., 280 str.; 24 cm

Bibliografske bilješke uz tekst.- Sažeci na engl. (njem. i tal.) jeziku

ISBN 953 - 99200 - 0 - 0 (Visoka uč. šk)

1. Mimica, Ivan

ISBN 953 - 99200 - 0 - 0

IZDAVACI
Časopis "Školski vjesnik"
Split , N. Tesle 12

Visoka učiteljska škola
Sveučilišta u Splitu
Split, N. Tesle 12

Za izdavače
Šime Pilić
Marina Marasović - Alujević

Tekstove lektorirali
prof. dr. Živko Bjelanović
Ivan J. Bošković, prof.
mr. Jagoda Granić

Za prijevode sažetaka pobrinuli su se
sami autori priloga

Oprema naslovnice
Petar Jakelić
Nebojša Bošnjak

Tisk
Graf form- Split

Naklada
400 primjeraka